

Ex-post evaluatie subsidieregeling zeldzame landbouwhuisdierrassen

**Theo van Kerkhof
Dick van Bodegraven**

Informatie- en KennisCentrum Landbouw/Ede, januari 2000

© 2000 Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het IKC-Landbouw, Postbus 482, 6710 BL EDE.

Het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij stelt zich niet aansprakelijk voor eventuele schadelijke gevolgen die kunnen ontstaan bij het gebruik van gegevens uit deze publicatie.

Oplage 35 exemplaren

Samenstelling Theo van Kerkhof en Dick van Bodegraven

Druk Ministerie van LNV, Facilitaire Dienst/Bedrijfsuitgeverij

Voorwoord

Zoals vastgelegd in de Notitie inzake de nationale uitwerking van de EU-Verordening nr. 2078/92, over het houden van zeldzame Landbouwhuisdieren, zal het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (LNV) de subsidieregeling zeldzame landbouwhuisdierrassen een jaar na de inwerkingtreding, evalueren.

Het IKC-Landbouw rekent tot één van haar hoofdtaken als beleidsondersteunende organisatie het uitvoeren van evaluaties. De evaluatie van de regeling is op verzoek van de Directie Landbouw uitgevoerd.

Ir. H.A. Gonggrijp
Hoofd IKC-Landbouw

Inhoudsopgave

1 Inleiding	7
1.1 Organisatie	7
1.2 Doel van de evaluatie	7
2 De subsidieregeling zeldzame landbouwhuisdierrassen	9
2.1 Inleiding	9
2.2 Basis van de regeling	0
2.3 Doel van de regeling	9
2.4 Belangrijkste voorwaarden voor toepassing van de regeling	10
2.5 Verplichtingen voor de aanvrager	10
2.6 Budget en subsidiebedrag per dier	10
2.7 Openstelling aanvraagperiode	10
2.8 Uitvoering en controle	10
2.9 Bekendmaking/publiciteit omtrent de regeling	11
3 Resultaten van de evaluatie	12
3.1 Kwantitatieve beschrijving	12
3.2 Evaluatievragen	15
3.3 Mogelijke invloed op andere marktsectoren	16
3.4 Biodiversiteit	17
3.5 Sociaal-economische effecten	17
3.6 Uitbreiding	17
4 Perceptie van actoren op discussiepunten	18
5 Conclusie	19
6 Aanbevelingen	20

1 Inleiding

In november 1999 is door het IKC-Landbouw op verzoek van het ministerie van LNV een evaluatie van de Nederlandse implementatie van de Landbouwmilieuverordening 2078/92 (Verordening EG 2078/92) voor het jaar 1998 voor de Europese Commissie (EC) uitgevoerd. De subsidieregeling zeldzame landbouwhuisdierrassen is een van de regelingen die onder deze EU-verordening in Nederland is uitgevoerd.

De EC vereist een jaarlijkse rapportage, terwijl er vanuit een nationale invalshoek eveneens een evaluatie gewenst wordt. De Directie Landbouw heeft gevraagd om de evaluatie in Nederland uit te voeren. Er is voor een aanpak gekozen om de jaarlijkse rapportage van de EC als basis hiervoor te gebruiken.

De uitvoering van de regeling (beheersmatige aspecten) wordt door LASER geëvalueerd en wordt derhalve in deze evaluatie niet meegenomen. Wel worden een aantal bevindingen uit de evaluatie van LASER gebruikt voor ondersteuning van de kwalitatieve en kwantitatieve evaluatie.

1.1 Organisatie

Directie Landbouw

MT-verantwoordelijke	ir. G. de Peuter
Dossierverantwoordelijke	ir. C.M. Spek

IKC-Landbouw

MT-verantwoordelijke	ir. J. Nijsten,
Projectleider	ing. D.E. van Bodegraven
Projectmedewerker	ing. T. van de Kerkhof

Samenwerking met

Stichting Zeldzame Huisdierrassen
LASER

1.2 Doel van de evaluatie en afbakening

Het doel van deze evaluatie is na te gaan hoe de regeling tot nu toe, na een jaar openstelling, heeft gefunctioneerd in termen van doeltreffendheid en effect van de regeling. De evaluatie dient informatie aan te dragen voor een notitie voor het beleidsoverleg van LNV waarin voorstellen staan voor eventuele aanpassing van de regeling.

1.3 Aanpak van de evaluatie en bronnen

De evaluatie is uitgevoerd via deskstudie en het voeren van gesprekken met een aantal actoren. In deze paragraaf worden de actoren aangegeven die een rol spelen bij het in stand houden van zeldzame huisdierrassen. De met een * gemerkte actoren hebben mondelinge of schriftelijke informatie voor deze evaluatie aangeleverd.

Informatiebron/actor	rol
* Particuliere eigenaren van zeldzame landbouw-huisdierenrassen	<ul style="list-style-type: none"> Eigenaar van dieren, fokkers, direct belanghebbende.
* Stichting Zeldzame Huisdierrassen (SZH)	<ul style="list-style-type: none"> Promotie over het behoud van biodiversiteit bij landbouwhuisdierrassen. Geven van foktechnische adviezen aan stamboeken en ondersteuning bij de oprichting van stamboeken. Kwaliteitsbewaking fokkerij: erkenning van fokcentra; keuringen. Toeziachter op de regeling
St. Genenbank	<ul style="list-style-type: none"> Opslaan sperma van zeldzame rassen
* LNV , vnl. DL en LASER	<ul style="list-style-type: none"> Verantwoordelijk voor beheer en uitgifte regeling Biodiversiteit Subsidie schaapskudde
Private organisaties (SBB, NM, PL'n)	<ul style="list-style-type: none"> Eigenaar (of inschaarder) van dieren
Provincies en gemeenten	<ul style="list-style-type: none"> Financiële bijdrage aan schaapskuddes
* Stamboekverenigingen	<ul style="list-style-type: none"> Facilitair naar fokkers Adviserend in fokdoel

2 De subsidieregeling zeldzame landbouwhuisdierrassen

2.1 Inleiding

In 1998 is voor de eerste keer de subsidieregeling zeldzame landbouwhuisdierrassen (SZL) door LNV opengesteld. Met deze regeling wordt een concrete invulling gegeven aan het Biodiversiteitsverdrag.

Voor een bijdrage komen in aanmerking dieren die behoren tot een bedreigd oud Nederlands ras van rund, paard, schaap of geit en die een bijdrage leveren aan de instandhouding van dat ras. Het geldt voor dieren die binnen de landsgrens worden gehouden. Als toezichthouder op de regeling zijn medewerkers van de Stichting Zeldzame Huisdierrassen aangewezen.

2.2 Basis van de regeling

Voortvloeiend uit het Verdrag inzake Biologische Diversiteit (VN-Conferentie over Milieu en Ontwikkeling, UNCED, Rio de Janeiro, 1992) heeft de Europese Raad op 30 juni 1992 verordening (EG) nr. 2078/92 vastgesteld, betreffende landbouwproductiemethoden die verenigbaar zijn met de eisen inzake milieubescherming en betreffende natuurbeheer. De verordening is onderdeel van de begeleidende maatregelen in het kader van de hervorming van het gemeenschappelijk landbouwbeleid en gericht op de sectoren paarden-, rundvee-, geiten- en schapenhouderij. Lidstaten zijn verplicht de verordening nationaal in te vullen. Om hieraan te voldoen heeft Nederland de SZL als instrument in het leven geroepen. (Staatscourant nr. 128, d.d. 10 juli 1998, "subsidieregeling zeldzame landbouwhuisdierrassen").

2.3 Doel van de regeling

De regeling SZL beoogt het zo veel mogelijk voorkomen van een (onvermijdelijk) afname van de biodiversiteit. De SZL is erop gericht bij te dragen aan handhaving van de biodiversiteit.

Het belang van biodiversiteit stoelt op een aantal aspecten:

- Behoud van erfelijk materiaal / economische motieven
Oude veerassen bezitten eigenschappen die niet meer voorkomen in de met het oog op (hoge) productie gefokte huidige rassen. Behoud van genetische variatie is noodzakelijk voor het (over)leven op aarde. Het is economisch en wetenschappelijk gezien nuttig/noodzakelijk om over een wijde range van eigenschappen te kunnen beschikken. Oude veerassen kunnen - nu nog- onbekende eigenschappen bezitten, die later van waarde blijken en een wetenschappelijk belang hebben. Wij hebben de morele plicht om voor onze kinderen de biodiversiteit die wij hebben geërfd van onze voorouders te bewaren.
- Cultuurhistorische belang
Oude veerassen zijn cultuurhistorisch belangrijk. Ze zijn onderdeel van ons nationale erfgoed. Van belang is het oorspronkelijk lokale of regionale voorkomen van de rassen: ze kenmerken het landschap aldaar.
- Visueel-landschappelijk, recreatief en educatief belang
Oude veerassen zijn waardevol in sportfokkerij en hobbydierhouderij. In toenemende mate kan men, bijvoorbeeld in kinderboerderijen/stadsparken, kennis nemen van oude Nederlandse veerassen. Het educatieve aspect komt naar voren doordat met behulp van oude rassen ontwikkelingen in landbouw en veehouderij in de afgelopen eeuwen inzichtelijk worden gemaakt; ideeën van fokkers en de ooit benodigde eigenschappen zijn terug te vinden in het dier. Bovendien leveren de oude rassen een bijdrage aan het recreatieve belang.

2.4 Belangrijkste voorwaarden voor toepassing van de regeling

Aanvragers moeten voor eigen rekening en risico een landbouwbedrijf exploiteren, hetgeen moet blijken uit de laatst gehouden landbouwtelling. Publiekrechtelijke organisaties zijn uitgesloten van subsidie.

Er moet sprake zijn van tenminste één grootvee-eenheid (GVE) aan zeldzame huisdierrassen. Paarden vanaf 1/2 jaar tellen voor één GVE, evenals runderen vanaf 2 jaar. Runderen tussen 1/2 jaar en twee jaar tellen voor 0,6 GVE per dier. Schapen en geiten zijn goed voor 0,15 GVE per dier.

Dieren moeten behoren tot één van de volgende rassen en in een erkend stamboek staan ingeschreven:

- Fries roodbont
- Blaarkop
- Lakenvelder
- Gelders paard
- Groninger paard
- Nederlandse landgeit
- Mergellandschaap
- Veluws heideschaap
- Schoonebeker
- Drents heideschaap
- Kempisch heideschaap

2.5 Verplichtingen voor de aanvrager

Het equivalent aan dieren, omgerekend in GVE, waarvoor subsidie wordt aangevraagd moet gedurende vijf jaar na beslissing op een aanvraag tot subsidieverlening worden aangehouden. Na afloop van elk van die jaren moet de aanvrager een aanvraag tot subsidievaststelling indienen, vergezeld van bewijsmateriaal. De aanvrager is verplicht een register bij te houden van de dieren behorende tot de rassen waarvoor hij subsidie claimt.

Zodra het aantal zeldzame landbouwhuisdieren dat per ras gehouden wordt na indiening van de aanvraag daalt onder het niveau waarvoor subsidie verleend is, moet dat worden gemeld aan de uitvoerder van de regeling (LASER).

2.6 Budget en subsidiebedrag per dier

Voor aanvragen in het kalenderjaar 1998 was een budget van f 330.000 gereserveerd. De jaarlijkse subsidie bedraagt f 265,-- per GVE, gedurende een periode van 5 jaar.

2.7 Openstelling aanvraagperiode

De eerste aanvraagperiode van de SZL is vastgesteld op de periode 3 augustus 1998 tot en met 30 september 1998.

2.8 Uitvoering en controle

LASER is belast met de uitvoering van de regeling. De Stichting Zeldzame Huisdierrassen (SZH) is aangewezen als toezichthouder op naleving van de regeling in de vorm van fysieke controles. Praktisch gezien betekent dat de volgende rolverdeling.

De administratieve controles worden verricht door LASER. De voorwaarden in de regeling worden zoveel mogelijk integraal administratief gecontroleerd. Indien deze controles onvoldoende waarborg bieden of de voorwaarden niet administratief kunnen worden gecontroleerd,

controleert de SZH deze voorwaarden steekproefsgewijs ter plaatse (fysieke controle à-select 10% en 2% select van de aanvragen subsidieverlening respectievelijk subsidievaststelling per jaar). De Algemene Inspectie Dienst (AID) voert controles uit indien er onregelmatigheden worden vermoed of geconstateerd.

2.9 Bekendmaking/publiciteit omtrent de regeling

De regeling is op 10 juli 1998 in de staatscourant gepubliceerd. Daarna is de regeling door LASER breed bekend gemaakt via de algemene kanalen. Zij heeft artikelen gepubliceerd in de landbouwwakpers, met name in "Oogt" en "De Boerderij".

De erkende stamboeken zijn per brief door de SZH ingelicht. Daarnaast is de brochure "Subsidie voor het aanhouden van traditionele veerassen" uitgebracht en toegestuurd aan degenen die zich hadden aangemeld bij LASER en/of de SZH. Deze brochure is zeer breed verspreid binnen de doelgroep. Bovendien is informatie over deze regeling via het internet aangeboden.

De SZH geeft aan dat ze de regeling, uitgebreid heeft beschreven in haar tijdschrift. Verder heeft de SZH de stamboekverenigingen en erkende fokcentra op 24 juli per brief (met folder en aanvraagformulier) ingelicht en met hen mondeling overleg gehad over de regeling. De stamboekverenigingen hebben hun leden via hun eigen kanalen op de hoogte gebracht van de regeling. In de verschillende tijdschriften en vakbladen zoals "Het Schaap", "De Geitenhouder" en "Vleesvee" zijn artikelen over de regeling gepubliceerd.

3 Resultaten van de evaluatie

3.1 Kwantitatieve beschrijving

3.1.1 Rassen onder de regeling

De volgende dieren komen voor de regeling in aanmerking: Fries Roodbont, Blaarkop, Lakenvelder, Gelders paard, Groninger paard, Nederlandse landgeit, Mergellandschaap, Kempisch heideschaap, Veluws heideschaap, Schoonebeker en Drents heideschaap. Een werkgroep onder voorzitterschap van directie Landbouw heeft de inventarisatie die tot deze lijst heeft geleid, uitgevoerd en de subsidieregeling opgesteld.

De voornaamste reden waarom oude rassen zeldzaam zijn, is het feit dat ze economisch niet meer kunnen concurreren met de moderne veerassen. Dit gebeurde omdat andere rassen efficiënter waren, de producten niet meer gewenst werden of omdat de arbeid van het dier vervangen werd door mechanische trekkracht. Een voorbeeld is Friese Hollandse ras (FH) met de rode kleurslag (de Friese Roodbonte). In de jaren '70 was het aantal dieren van dit ras nog ruim voldoende om het in stand te houden; de dieren hadden ook een hoge melkgift en een hoog vetpercentage. Nu zijn er nog enkele tientallen dieren. Ze zijn verdrongen door dieren van rassen met een hogere melkgift. Ter voorkoming van uitsterven van het ras is een minimaal aantal dieren nodig om het ras in stand te houden. Voor runderen, paarden en geiten ligt deze grens op 1.000 vrouwelijke dieren, voor schapen op 1.500 vrouwelijke dieren. Met een marge van 500 dieren bedraagt het minimale aantal vrouwelijke dieren per ras 1.500 of 2.000 (notitie W. Pieterse DL, 1999).

Dat is tevens een maximum voor de bijdrageregeling. Dus zodra er 1.500 dan wel 2.000 vrouwelijke dieren van een ras zijn aangemeld, wordt dat ras van de regeling uitgesloten.

Onderstaande tabellen (1 en 2) geven inzicht in de minimaal gewenste aantallen dieren per jaar, de feitelijke situatie en de aantallen toegekende en afgewezen dieren in de SZL in 1998.

Tabel 1 Minimaal gewenste aantal vrouwelijke dieren per jaar

Soort	Aantal rassen	Max. per ras	Totaal aantal	GVE totaal
Rund	3	1.500	4.500	4.500
Paard	2	1.500	3.000	3.000
Geit	1	1.500	1.500	225
Schaap	5	2.000	10.000	1.500

Bron: W. Pieterse, 1999

Tabel 2 Ontwikkeling rasbestand (SZH, 1999) en deelname aan SZL.

Ras	1990	1993	1998 (populatie vrl. dieren in Nederland)	SZL: Aant. dieren toegekend in 1998	Toegekend in % van de populatiegr oote	Aant. vrl. Dieren van afgewezen aanvragen
Fries roodbont	>500	40	65	36	55	9
Blaarkop	3.730	1.490	1.000	1.031	100	210
Lakenvelder	450	600	900	251	30	126
Gelders paard	500	500	600	57	10	37
Groninger paard	70	90	200	10	5	2
Nederlandse landgeit	350	700	1.060	13	1	29
Mergellandschaap	400	500	1.500	373	25	67
Kempisch heideschaap	800	1.000	1.745	705	40	600
Veluws heideschaap ^{a)}	1.000	1.200	1.500	0	0	0
Schoonebeeker	800	1.000	134	273	-	558
Drents heideschaap	3.000	2.000	804	133	15	261

Bron: kolom 2 en 3: DL; Kolom 4: SZH, 1999 (op verzoek van FAO); Kolom 5 en 7: LASER.

a) vanwege nog niet aanwezig zijn van een erkend stamboek kon (nog) geen subsidie worden verleend

3.1.2 Deelname

De regeling is 3 augustus 1998 geopend en op 11 augustus was reeds voor circa 1.400 GVE aangevraagd. Hiermee was het beschikbare bedrag van 330.000 gulden overschreden. Aanvragen ontvangen na 11 augustus 1998 zijn op grond van de uitputting van het budget afgewezen. De regeling werd op 4 september 1998 gesloten.

Onvolledige aanvragen werden niet in behandeling genomen. Volledige aanvragen werden in de aanvraagperiode behandeld in volgorde van ontvangst (wat betreft datum). Per aanvraag werd getoetst of er ruimte was in het budget om de aanvraag te honoreren.

In tabel 3 staan algemene gegevens over de ingediende aanvragen.

Tabel 3 Ontvangen en in behandeling genomen aanvragen in 1998 (bron LASER)

Aantal aanvragen	
Ontvangen en in behandeling genomen	216
Afgewezen	106
Toegekend	110
Aantal ontvangen bezwaarschriften	29
Totaal bedrag toegekende aanvragen (over 5 jaar)	f 1.689.375

Bron LASER, 1999

De totale waarde van de niet geaccepteerde aanvragen (106) bedroeg f 973.000. De afgewezen aanvragen zijn verder niet inhoudelijk geanalyseerd maar conform de regeling rechtstreeks afgewezen.

In tabel 4 zijn de totalen van runderen, schapen, geiten en paarden uit tabel 2 vergeleken met de in 1998 verwachte aanvragen.

Tabel 4 Verwachte en toegekende aantal GVE per soort onder de regeling in het jaar 1998 (inclusief % van totale aantal GVE) en het verwachte aantal GVE in 1999 en 2000-2002 (per jaar gelijke aantallen).

Soort	Verwacht in 1998	Toegekend in 1998	Verwacht in 1999	Verwacht in 2000-2002
Rund	675 (54%)	1.063 (83%)	1.125 (25%)	1.575 (35%)
Paard	90 (7%)	67 (5%)	150 (5%)	210 (7%)
Geit	35 (3%)	9 (<1%)	50 (20%)	65 (25%)
Schaap	450 (36%)	136 (10%)	600 (40%)	750 (50%)
Totaal	1.250 (100%)	1.275 (100%)	1.925 (100%)	2.600 (100%)

Bron: Evaluatie rapport 1997. Landbouwmilieuverordening 2078/92

Het blijkt dat in 1998 voor runderen veel meer aanvragen zijn ingediend dan verwacht. Dit ligt onder andere aan het feit dat er een zeer lange tijd van voorbereiding (4 jaar) voor de SZL is geweest. Men wist al lang dat de regeling eraan zat te komen. In totaal is 83% van de financiële ondersteuning toegekend aan runderen terwijl de werkgroep destijds is uitgegaan van 54%. Vooral het aantal aanvragen voor schapen bleef ver achter bij de verwachting. Het Veluws heideschaap had in 1998 nog geen erkend stamboek; daarom kon voor dit ras geen subsidie worden aangevraagd. In 1999 is erkenning aan een stamboek gegeven.

Als we de resultaten van 1998 vergelijken met de ingeschatte eindsituatie (vanaf 2000) en we trekken wat lijnen door, dan zien we dat bij de runderen de verwachting redelijkerwijs kan worden gerealiseerd. Voor de andere diersoorten zal dit moeilijk zijn.

3.1.3 Gehonoreerde aanvragen

In tabel 5 is voor elk ras het aantal bedrijven, aantal dieren en het toegekende subsidiebedrag aangegeven

Tabel 5 Aantal bedrijven/ aantal dieren

	Aantal aanvragen	Aantal dieren	Aantal GVE	Subsidiebedrag totaal	Subsidiebedr. in %	Subsidiebedr. per aanvraag
Fries roodbont	2	36	28	37.100	2,1	18.550
Blaarkop	28	1.033	799	1.058.675	61,3	37.810
Lakenvelder	50	300	236	312.700	18,1	6.254
Gelders paard	23	59	59	78.175	4,5	3.399
Groninger paard	5	13	8	10.600	0,6	2.120
Nederlandse landgeit	6	71	9	11.925	0,7	1.988
Mergellandschaap	2	373	56	74.200	4,3	37.100
Kempisch heideschaap	2	705	54	71.550	4,1	35.775
Veluws heideschaap	0	0	0	0	0	0
Schoonebeeker	3	273	6	7.950	0,5	2.650
Drents heideschaap	5	147	20	26.500	1,5	5.300
Totaal/gemiddeld	126	3.010	1.275	1.689.375	100	13.408

Bron: LASER, 1999

De laatste kolom is van belang om te weten of enkele grote bedrijven alle subsidie claimen. In tabel 6 staat informatie over de aard van de gehonoreerde aanvragers. Uit de tabel blijkt dat een heel klein deel een rechtspersoon is (SBB, Natuurmonumenten, prov. Landschap). Ook is het van belang om te weten welk type bedrijven van de regeling gebruik heeft gemaakt (landbouwers, hobby, professionals, anders). Omdat het vaak moeilijk is om bedrijven in te delen, kunnen we hier niet al te veel over zeggen. Toch geeft het wel een tendens aan.

Tabel 6 Aard van aanvragers ingedeeld naar rechtspersoonlijkheid SZL aanvraagperiode 1998

Aantal toegekende aanvragen		110		110
Waarvan:	Natuurlijk persoon	73	Hobbymatig	16
	Rechtspersoon	4	Professioneel	68
	Onbekend	33	Onbekend	26

Bron: LASER, 1999

3.1.4 Potentiële aanvragen

De regeling is maar een week opengesteld omdat ze zo snel was overtekend. Daarom hebben, naast de 106 afgewezen aanvragen, ook nog veel potentiële houders, hoewel ze het wel van plan waren, niet meer aangevraagd. Dit blijkt uit informatie van LASER en de SZH.

In totaal hadden ongeveer 1.200 personen (natuurlijke personen of rechtspersonen), allen leden van een erkende stamboekvereniging, kunnen aanvragen.

Tabel 7 Potentiële en feitelijke aanvragers (stamboekleden) verdeeld over de volgende rassen

Ras	Aantal mogelijke aanvragers	Aantal feitelijke aanvragers 1998
Fries roodbont	29	2
Blaarkop	± 25	28
Lakenvelder	±200	50
Gelders paard	±500	23
Groninger paard	±150	5
Nederlandse landgeit	±150	6
Mergellandschaap	105	2
Kempisch heideschaap	8	2
Veluws heideschaap	8	0
Schoonebeeker	9	3
Drents heideschaap	9	5
Totaal	ca. 1200	126

Bron: SZH, 1999

Er zit soms veel variatie tussen het aantal dieren per veehouder. Bij bijvoorbeeld het Mergellandschap zijn er veel mensen met een klein aantal schapen. De heideschaaprasen worden in grote aantallen (200 – 400 dieren) per kudde gehouden.

3.1.5 Bevindingen van uitvoeringsorganisatie LASER

LASER meldt in haar evaluatie SZL01 als belangrijke bevindingen voor zover die mogelijkterwijs consequenties hebben voor een mogelijk vervolg van de regeling: (notitie Traas, 17/8/99).

- Het subsidieplafond was bereikt 11/8/98. Regeling gesloten per 4/9/98. In tussenliggende periode zijn nog veel aanvragen ingediend (als daarmee de 106 afgewezen aanvragen bedoeld worden, dan dat aantal noemen) die allemaal afgewezen moesten worden. Dat heeft meerdere bezwaarschriften opgeleverd.
- De sluiting op grond van het budget heeft veel onbegrip gewekt bij relaties waarvan de aanvraag, weliswaar conform de regeling, is afgewezen omdat het budget was uitgeput.
- De verspreiding van aanvraagformulieren vooraf via meerdere kanalen heeft niet goed gewerkt doordat relaties soms wel, soms niet voorafgaand aan de aanvraagperiode een aanvraagformulier hadden. Voortaan 1 lijn volgen; alleen via LASER formulieren verstrekken vanaf de dag van openstelling van de aanvraagperiode.
- Bij volgende openstelling dient de regeling te worden aangepast omdat de huidige regelingstekst op diverse punten niet voldoende gespecificeerd is, hetgeen een veel te arbeidsintensieve, en op enkele onderdelen subjectieve, uitvoering tot gevolg heeft.

3.2 Evaluatievragen

In deze paragraaf is de kwalitatieve evaluatie beschreven. Er zijn een aantal evaluatievragen aan de actoren (par. 1.3) voorgelegd. De vragen hadden betrekking op:

- effect van de regeling;
- doeltreffendheid van de regeling;
- uitgangspunten van de regeling;
- mogelijke invloed op andere marktsectoren;
- milieueffecten;
- sociaal-economische effecten.

De actoren gehoord hebbende trekt het IKC-Landbouw per vraag conclusies.

3.2.1 Effect van de regeling

Kunnen we al iets zeggen over het effect van de regeling?

In de huidige fase is het nog te vroeg om het effect van de regeling aan te geven. De regeling schrijft voor, dat de dieren vijf jaar gehouden moeten worden. Nu nog maar één van de vijf jaar om is en de regeling nog maar een keer open is geweest, is het nog niet mogelijk het effect te kwantificeren.

Stimuleert de regeling het in stand houden (of uitbreiding) van zeldzame huisdierrassen?

Algemeen wordt verwacht van wel. Er is een duidelijke aanwas van fokkers waar te nemen, die zich richten op zeldzame rassen in de tijd dat de regeling nog in de ontwerpfasen was. Er wordt tijdens de vergaderingen van de betrokken stamboeken veel over deze regeling gesproken. De waardering en de erkenning van het belang van zeldzame huisdierrassen werd door veel aanvragers als zeer positief ervaren. Belanghebbenden, wier aanvragen gehonoreerd zijn, zijn blij dat ze erkenning en waardering krijgen en dat ze een bijdrage leveren aan de biodiversiteit, het Nederlands landschap, etc. (waren het vroeger de alternatievelingen waar niemand naar omkeek, nu zijn ze ineens van belang en wordt er naar ze geluisterd). Hieruit zou je kunnen afleiden, dat de regeling lijkt te voldoen aan haar doel om het houden van zeldzame huisdierrassen te stimuleren.

Belanghebbenden die om wat voor reden dan ook hun aanvraag niet in de korte tijd van

openstelling konden indienen zijn sceptischer. Ook bestuursleden van organisaties en onderzoekers uiten zich met wat meer reserve. Zij zeggen: "LNV en VROM hechten sterk aan het biodiversiteitsverdrag. Zowel Minister Pronk als Minister Brinkhorst doen hier uitspraken over. Wij worden door LNV regelmatig gevraagd voor inzet in workshops over agrobiodiversiteit en besteden daar veel tijd aan. Er worden prachtige rapporten en visies ontwikkeld. Maar nu er daadwerkelijk iets gedaan kan worden om biodiversiteit in stand te houden, wordt er een regeling geopend die binnen een week weer gesloten wordt. De regeling is niet meer dan een klein gebaar."

Ook was het voor natuurbeherende organisaties 6 jaar terug zo dat begrazen een middel was om een natuurdoeltype te bereiken of in stand te houden, terwijl het ras minder van belang was. Nu zeggen ze: "we willen begrazen met dit of dat (zeldzaam) ras omdat de zeldzame soorten een unieke bijdrage leveren aan het landschap".

Zijn er andere instrumenten die effect hebben gehad?

De Stichting Zeldzame Huisdierrassen (SZH) geeft ondersteuning bij de oprichting van stamboeken en neemt zitting in foktechnische commissies. De SZH levert geen financiële bijdrage, wel menskracht (foktechnisch medewerkster). De SZH organiseert regelmatig een overleg met alle betrokken stamboeken.

Andere instrumenten die effect hebben gehad zijn:

- de schaapskudde subsidie;
- de genenbank: voor alle runderen gereed, thans met paarden bezig (inhaalslag); opfokpremie voor stieren, gratis beschikbaar stellen van sperma.

Welke factoren hebben nog meer invloed gehad op de autonome ontwikkeling van het aantal?

De belangstelling voor oud-Nederlandse rassen is gegroeid, ze zijn als het ware herontdekt. Bovendien is het misschien ook wat conjunctuur- en cultuurgevoelig. Verder is er het educatieve aspect en ook de groeiende belangstelling voor kinderboerderijen, waar veel van deze zeldzame rassen worden gehouden.

In hoeverre heeft de subsidie genererend gewerkt en andere partijen gestimuleerd om bijdragen te verlenen?

Voorbeelden van signalen dat de subsidie genererend gewerkt heeft en het andere partijen gestimuleerd heeft om bijdragen te verlenen zijn:

- sponsoring van schaapskuddes (o.a. in Drenthe);
- extra belangstelling in WCL-gebieden.

3.2.2 Doeltreffendheid van de regeling

Is de subsidie doeltreffend geweest?

De regeling lijkt doeltreffend, al had de verdeling over de diersoorten evenwichtiger kunnen zijn. Anticiperend op de komst van de regeling zijn stamboeken opgericht en was bij verscheidene rassen een groei van de populatie waar te nemen. Continuering van de regeling zal deze lijn doorzetten.

3.2.3 Uitgangspunten van de regeling

Is de norm van 'veilige grens' (1500 of 2000 dieren) nog actueel?

Deze norm lijkt nog actueel. Wel moet er bezinning plaatsvinden of er geen rassen in de regeling betrokken moeten worden, waarvan de populatie sterk krimpt maar nog niet op de kritieke grens zit.

Is de ondergrens van 1 GVE correct?

Te hoge uitvoeringslasten zouden reden kunnen zijn om de ondergrens te verhogen. De ondergrens van 1 GVE heeft niet geleid tot te hoge uitvoeringslasten (LASER). Er is derhalve geen aanleiding om de ondergrens te wijzigen.

N.b. Deze grens van 1 GVE is er vooral vanwege de paarden gekomen

3.3 Mogelijke invloed op andere marktsectoren

Gezien de lage aantallen dieren en de matige tot slechte concurrentiepositie van de onder deze regeling vallende rassen in vergelijking tot de huidige op de veehouderijbedrijven aanwezige rassen wordt verwacht, dat de invloed op andere marktsectoren zeer beperkt is. Het Blaarkop- en het Lakenvelderras komen nog op enkele bedrijven voor, ook in combinatie met beheersregelingen.

De Nederlandse landgeit wordt vooral als hobbygeit gehouden. Voor de schapen geldt dat de meeste dieren die onder deze regeling vallen worden ingezet bij het beheer van heidepercelen in natuurgebieden en evenmin invloed hebben op de reguliere schapenhouderij en andere graasdierhouderij hebben.

3.4 Biodiversiteit

De zeldzame veerassen hebben genetisch materiaal (vb. ziekteresistentie, voerefficiëntie) dat niet meer voorkomt in de sterk op productie gefokte rassen. Behoud van deze genetische variatie is belangrijk als onderdeel van het behoud van biologische diversiteit. Met deze regeling wordt concreet invulling gegeven aan het biodiversiteitsverdrag.

3.5 Sociaal-economische effecten

De voortgaande schaalvergroting in de fokkerij leidt tot een afname van de variatie in genetisch materiaal dat in omloop is. De oude rassen vormen een basis waarop kan worden teruggevallen. Oude rassen hebben bekende of onbekende eigenschappen die van economisch nut kunnen zijn. Door middel van deze bijdrageregelingen is het mogelijk dat dierhouders deze dieren blijven of gaan houden en laten voortplanten (bewaren in de genenbank/diepvries (ex situ) moet met levende dieren (in situ) onderhouden worden; je hebt dus beide nodig).

De zeldzame rassen geven variatie aan kleur en uiterlijk van de dieren in het landschap. Dit wordt waarschijnlijk positief beoordeeld door recreanten. Recreanten kunnen nevenactiviteiten van agrariërs stimuleren, zoals overnachtingen op de boerderij en verkoop aan huis.

3.6 Uitbreiding

Voor de komende jaren is een ruimer budget gereserveerd, namelijk f 510.000 in 1999 en f 640.000 in 2000. Als aanvulling op de regeling kan, naar de mening van de actoren, worden gedacht in het trapsgewijs afbouwen van het subsidie bedrag voor fokkers met meer dan 50 GVE's. Verder kunnen rassen in de regeling worden opgenomen die qua aantal dieren nog net niet in de gevarezone zitten, maar wel sterk afnemen.

4 Perceptie van actoren op discussiepunten

Dit hoofdstuk behandelt discussieonderwerpen die van belang zijn voor de vraag hoe LNV verder kan met de regeling.

Een aantal vragen zijn aan de actoren voorgelegd. Hieronder volgen de vragen met daarbij een samenvatting van de gegeven antwoorden.

Wat gebeurt er als je stopt met subsidie? Gaan andere actoren dan meer doen?

Door diverse geïnterviewden wordt aangegeven, dat het houden van zeldzame huisdieren een zeer marginale sector is. Motieven om zeldzame huisdieren te houden liggen in de ideële sfeer en uit liefhebberij. De subsidieregeling is net het duwtje om mensen over de streep te helpen om de zeldzame huisdieren aan te houden. Algemeen is de verwachting dat het aantal zeldzame huisdieren bij het stopzetten van de subsidie zal afnemen. Het stellen van deze vraag roept ook ongeloof op. Een eerste reactie is dan: "Dat kan toch niet. Nederland heeft toch het verdrag van RIO ondertekend. We hebben toch de verplichting dit verdrag uit te voeren!"

Bij de subsidieregeling meer/minder rassen?

Van verschillende zijden wordt aangegeven, dat meer rassen bedreigd zijn met uitsterven. Er zou onderzoek moeten worden gedaan om welke rassen het gaat.

In een eerste reactie worden genoemd:

Fries Melkschaap:	(2.000)
Brandrode rund:	(460)
MRIJ:	(170.000)
Witrik:	(1.500)
FH-zwart	(7.000)
Trekpaard:	(4.000)

De tussen haakjes geplaatste getallen zijn de door de SZH geschatte aantal vrouwelijke dieren in 1998.

Moet de ondergrens omhoog?

Aangegeven wordt, dat de ondergrens van 1 GVE gekozen is vanwege het gegeven dat met name exemplaren van de zeldzame paardenrassen in enkelvoud gehouden worden. De kosten van het houden van deze paarden vormen een kritische factor in een besluit van individuen om een dergelijk paard al dan niet aan te houden. Bij het besluit om een ondergrens van 1 GVE vast te leggen is overwogen, dat deze grens zou kunnen leiden tot te hoge uitvoeringslasten. De ondergrens van 1 GVE heeft niet geleid tot te hoge uitvoeringslasten. Er is derhalve geen aanleiding om de ondergrens te wijzigen.

Moet het totale subsidiebedrag omhoog?

Algemeen wordt aangegeven, dat het subsidiebedrag per GVE in goede verhouding staat tot het doel. Het helpt belanghebbenden net over de drempel bij het nemen van een besluit om zeldzame dieren aan te houden. Het vergoedingsniveau leidt niet tot overdadig profijt. Het beschikbare budget voor de regeling, eigenlijk de korte tijd van openstelling, is punt van kritiek. De SZH geeft ter overweging: "Bezie de mogelijkheid om uit het oogpunt van behoud van zoveel mogelijk genetisch materiaal en spreiding van risico's een staffeling aan te brengen in het bedrag per dier (per diersoort verschillend) of per houder een beperkt aantal dieren te subsidiëren".

Moet het doel van de regeling herijkt worden?

Alle partijen kunnen zich vinden in de gestelde doelen. Ze wijzen er ook op, dat de doelen internationaal zijn vastgelegd.

Genoemd worden:

- de EU-verordening 2078/92;
- het Verdrag inzake Biologische Diversiteit (UNCED, Rio de Janeiro, 1992);
- het Animal Genetic Resources Programme van de FAO;
- de World Watch List for Domestic Animal Diversity van de FAO;
- het beleid van de wereldbank om voor wereldwijde ontwikkeling van duurzame landbouw projecten te ondersteunen die zich richten op het behoud van lokale rassen en gewassen.

5 Conclusie

De evaluatie geeft de volgende conclusies:

1. De eerste resultaten in 1998 zijn t.a.v. de besteding van het beschikbare budget succesvol: de regeling moest zelfs voortijdig gesloten worden, waardoor een groot aantal aanvragen (49% van het totaal aantal aanvragen) moest worden afgewezen omdat geen geld meer beschikbaar was.
2. Voor wat betreft de doelstelling is alleen voor de Blaarkop (vrijwel alle potentiële aanvragers hebben aanvraag gedaan) en, in mindere mate, voor de Fries roodbonte en het Kempisch heideschaap sprake van een succes. Voor de overige diersoorten is, na de eerste openstelling, bepaald nog geen sprake van een substantiële deelname aan de regeling.
3. Slechts 10% van de potentiële doelgroep is uiteindelijk in aanmerking gekomen voor de subsidieregeling als gevolg van het onevenwichtige beslag door 2 rundveerassen op het beschikbare budget.
4. Het aankondigen van de regeling betekende voor een aantal houders van zeldzame huisdierrassen het duwtje dat nodig was voor de beslissing om de dieren aan te houden en heeft er toe geleid dat een aantal nieuwe stamboeken is opgericht (randvoorwaarde voor het instandhouden en ontwikkelen van dergelijke rassen).
5. Ten opzichte van de verwachting zijn veel meer runderen en veel minder schapen in de aanvragen gehonoreerd. Het gevolg hiervan is geweest dat ruim 80% van het budget naar de runderen is gegaan, en waarbij de Blaarkop ruim 60% van het totale budget heeft opgesoupeerd.
6. De subsidie komt vooral ten goede aan natuurlijke personen, die om professionele redenen deze dieren houden.
7. Bij eventuele volgende openstelling dient de regeling te zijn aangepast om in een voor LASER acceptabele uitvoeringswijze te voorzien. Tevens dient in de voorlichting bij deze openstelling uitdrukkelijk te worden aangegeven hoe, bij overintekening, zal worden omgegaan met de acceptatie/toewijzing van aanvragen. In de huidige regeling was dat weliswaar afdoende vastgelegd, maar leidde toch tot grote teleurstelling onder afgewezen aanvragers. De lange voorbereidingstijd voor de regeling is overigens vermoedelijk debet geweest aan de forse overintekening bij de eerste openingsronde.

6 Aanbevelingen

- Een groot bedrag aan subsidie is terechtgekomen bij een klein aantal (rundveehouderij)bedrijven (één aanvraag heeft ongeveer 25% van het beschikbare budget opgeslokt). Het subsidiebedrag moet per diercategorie echter terechtkomen bij zoveel mogelijk bedrijven om reden van risicospreiding: brede genetische variatie, minder kwetsbaar. Indien de regeling weer wordt opengesteld kan dat, voor wat betreft de inhoud van de regeling, grotendeels onder dezelfde voorwaarden, tenzij het budget ontoereikend is. In dat geval dienen wellicht keuzen gemaakt te worden inzake de in aanmerking komende rassen en/of inzake het invoeren van een premieplafond per bedrijf.
- Een andere mogelijkheid om per aanvraagperiode meer sturing te geven per ras van deelname aan de regeling, is om het verplichtingen budget per ras toe te delen.
- Handhaaf de ondergrens van minimaal 1 GVE per aanvraag.
- Geef aandacht aan populaties die snel teruglopen, maar nog niet de kritieke grens hebben bereikt.